

Piaskowski, Jerzy

"The Coming of the Age of Steel", Theodore W. Wertime, Leiden 1961 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 8/2, 276

1963

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Theodore A. Wertime, *The Coming of the Age of Steel*. E. Brill, Leiden 1961, s. 330.

Autorzy piszący monografię z zakresu historii metalurgii na ogół opierają się na jednym tylko rodzaju materiałów. O ile R. Pleiner w książce *Stare evropské kovárství*¹ wykorzystał szeroko wyniki badań metalograficznych, nie uwzględniając prawie dawnych źródeł pisanych, to Th. A. Wertime w omawianej pracy oparł się nieomal wyłącznie na źródłach pisanych. Wynikła stąd zresztą pewna nieścistość tytułu, gdyż *Nadejście wieku stali*, które według Wertime'a nastąpiło pomiędzy 1400 a 1900 rokiem było — jak wskazują badania metaloznawcze — znacznie wcześniejsze i to przynajmniej o dwadzieścia pięć wieków.

Rozdział I książki Wertime'a zawiera krótki zarys ogólnych wiadomości o wytopie żelaza i stali do XIV w., przy uwzględnieniu teorii Arystotelesa i prac alchemików, oraz początków wiedzy o metalach u autorów wieków XVI—XVII. W następnych dwóch rozdziałach autor przedstawił początki wielkopiecownictwa, które wywodzą się z Chin, i jego rozpowszechnienie w Azji i Europie. Rozwój techniki wytopu żelaza i stali oraz wzrost produkcji żelaza w wiekach XVII—XVIII omówiony został w zarysie w rozdziale IV.

Najwybitniejszą częścią książki są dalsze trzy rozdziały, zawierające opis rozwoju nauki o żelazie i stali w w. XVIII oraz opis odlewnictwa żeliwa i wytopu stali. Uwzględnienie bardzo licznych źródeł, powiązanie metalurgii ze świetnymi osiągnięciami chemii tego okresu stanowią o wartości całej książki. Szczególnie ciekawy jest wykład zastosowania teorii flogistonowej do nauki o metalach oraz opis formowania nowych podstaw metalurgii w oparciu o chemię Lavoisiera i Bertholleta.

W rozdziałach VIII i IX autor obszernie opisuje wkład poszczególnych uczonych i techników w rozwój metalurgii żelaza i stali, nie unikając tu pewnych powtórzeń z poprzednich rozdziałów. Zamyka książkę krótki i powierzchowny opis początku nowoczesnych metod wytopu stali w XIX w. (Kelley, Bessemer, Siemens, Martin, Thomas, Gilchrist), stanowiący najsłabszą część pracy.

Dawne źródła pisane (zwłaszcza z XVIII w.), włączając w to dzieła o artylerii zawierające opis odlewnictwa stopów żelaza, zostały wykorzystane nieomal w całości, choć brak pewnych źródeł zasługujących na podkreślenie. Do nie uwzględnionych prac należy m.in. podręcznik Perreta, anonimowy poradnik *Curieuse Kunst- und Werck-Schul* z 1705 r., sporo opisów „mineralogiczno-metalurgicznych“ podróży (Pallas, Carosi), a w szczególności szereg podęczników (m. in. W. de Saint-Ange'a) i wielu publikacji z XIX w. Brak też publikacji wydanych w krajach Europy wschodniej (m.in. dzieł Osińskiego i Jakubowskiego). Jeśli chodzi o opracowania, Wertime oparł się głównie na publikacjach krajów zachodniej Europy, do wyjątków należy uwzględnienie kilku monografii wydanych w ZSRR.

Książka Wertime'a stanowi niewątpliwie bardzo poważne osiągnięcie w literaturze światowej; pomimo wymienionych braków należy stwierdzić, że żaden z autorów dotychczasowych monografii z zakresu historii metalurgii nie wykazał w równym stopniu dawnych źródeł pisanych.

Książka ta może być uważana za podsumowanie pewnego okresu w pracach nad historią hutnictwa. Dziś przed tą gałęzią nauki stoją nowe zadania, do których należy z jednej strony dokładniejsze opracowanie historii rozwoju procesów technologicznych, wyjaśnienie niektórych dawnych receptur itp., a z drugiej strony — powiązanie historii techniki z historią rozwoju społecznego.

Jerzy Piaskowski

¹ Praha 1962. Por. recenzję w nrze 4/1962 „Kwartalnik“.